

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Učitelství pro mateřské školy

Bakalářská práce

Dramatická výchova v profesi učitele mateřské školy

České Budějovice 2013

Vedoucí bakalářské práce:

MgA. Milena Válková, Ph.D

Vypracovala:

Marie Tomanová

Klíčová slova:

Dítě, předškolní výchova, předškolní pedagogika, mateřská škola, hra, dramatická výchova, osobnost učitele.

Anotace:

Tato bakalářská práce se zaměřuje na dramatickou výchovu, její uplatnění v mateřské škole i na samotného pedagoga. Zkoumá cesty jak, se dramatická výchova dostane k učiteli v mateřské škole, jaké metody a techniky se dají v mateřské škole využívat a co obnáší práce s dramatickou výchovou pro pedagoga. Praktická část je kombinací kvalitativního a kvantitativního výzkumu. Metodami výzkumu je dotazník pro učitele/ky mateřských škol a dále je zde popsán mnou vedený dvoudenní projekt konkrétní skupiny dětí v mateřské škole, kdy zkoumám účinnost metod a technik dramatické výchovy v praxi. Cílem práce je ukázat důležitost dramatické výchovy v mateřských školách, její nezastupitelnost v rozvoji osobnostním i společenském.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou disertační práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum 3. 4. 2013

Marie Tomanová

Podpis studenta

Tímto bych ráda poděkovala v první řadě vedoucí své bakalářské práce MgA. Mileně Válkové, Ph.D, za její cenné rady a celkovou podporu. Děkuji. Dále Zdeňce Jůzové, výborné učitelce v mateřské škole Zahradní v Prachaticích za pomoc, podporu a půjčení své třídy pro mé zkoumání. Děkuji. V neposlední řadě paní profesorce PaedDR. Ivaně Bečvářové, která mne podporuje již od střední školy, za což jí z celého srdce děkuji a slibuji, že se dramatické výchově budu dále a více věnovat. Děkuji

Obsah

Úvod	7
I. Teoretická část	9
1.2. Vývoj dramatické výchovy	13
1.3. Cíle dramatické výchovy	15
1.4. Metody a techniky dramatické výchovy	17
1.4.1. Metody a techniky dramatické výchovy v mateřské škole.....	19
1.4.2. Příklady vhodných dramatických metod a technik pro mateřskou školu	20
2. Principy dramatické výchovy	27
3.. Hra jako princip dramatické výchovy	29
3.1. Význam hry	30
3.2. Znaky hry	30
4. Dramatická hra	32
4.1. Vedení dramatické hry.....	33
4.2. Učitel v roli	33
5. Osobnost pedagoga.....	34
5.1. Předpoklady pro práci s dramatickou hrou	35
5.2. Pedagogické kompetence	35
5.3. Pedagogické zásady	36
5.4. Hlavní cíl.....	36
5.5. Zásady působení na dítě.....	37
5.6. Cesta k dramatické výchově.....	40
II. Praktická část.....	41
1. První část výzkumu.....	42
1.1 Popis výzkumného vzorku	42

1.2. Dotazníkové šetření.....	43
1.3. Závěry dotazníkového šetření.....	49
2. Druhá část výzkumu	51
2.1. Název projektu: Noemova Archa.....	51
2.1.1. Prostor	51
2.1.2. Projekt	51
2.1.3. První den - čtvrtek.....	52
2.1.4. VLASTNÍ REFLEXE	57
2.1.5. Druhý den – pátek	60
2.1.6. VLASTNÍ REFLEXE	63
2.2. CELKOVÁ REFLEXE	66
2. Závěr	67
Použitá literatura.....	69
Internetové zdroje.....	70
Přílohy.....	71
Dotazník pro učitele/ky mateřských škol.....	72
Obrazová příloha	75

Úvod

"Příteli, nezacházej s dětmi při učení násilně, nýbrž ať se učí formou hry, abys také lépe mohl pozorovat, čemu se kdo svou přirozeností hodí"

Platon

Dramatická výchova provází můj život od střední školy, kde jsem se s ní setkala poprvé. Neměla jsem ani ponětí, že takový předmět existuje. Přesto se mi velice zalíbil a prvky dramatické výchovy jsem začleňovala i do praxe s dětmi. S odstupem času pozoruji, jak moc mi dramatická výchova pomohla v osobnostním rozvoji a jak mě výborně připravila na práci nejen s dětmi, ale i s dospělými. Mohu říci, že dramatická výchova mi otevřela bránu k výchově dětí, celkovému rozvoji osobnosti a stále mne vede k poznávání sebe sama.

Při dalším studiu se mi jen upevňovalo přesvědčení, že dramatická výchova do mateřské školy nejen patří, ale měla by provázet celé předškolní období, nejlépe každý den. Přístup jaký upřednostňuje dramatická výchova ve výchově a vzdělávání je podle mne přesně tak citlivý, jaký ho děti dnes potřebují. Je respektující, propojující, vnímavý, prosociální, tolerantní, aktivní, partnerský, tvořivý, partnerský, integrační, smysluplný, pozitivní a hravý. Vyvíjí dnes tak potřebnou empatii, sociální dovednosti a tříbí životní hodnoty. Staví na skutečných zážitcích propojuje příběhy, pohádky se skutečností a pracuje s dětmi a jejich zážitky. Podle mne chybí dnes (nejen) v mateřských školách příběhy a pohádky. Děti by měly pohádky zažívat, nejen o nich slyšet, ale přijít do "školky" a vědět, že se mohou proměnit, v co jen budou chtít a prožít si co jen jejich duše potřebuje. Dnes se děti formují více podle potřeb společnosti a chybí zde naplňování potřeb dětí. Dramatická výchova, v rukou tvořivé a empatické učitelky, která ctí pedagogické zásady a umí při práci používat srdce, toto podle mne vše naplňuje. Jsem přesvědčená, že dramatické prvky začleněné do vzdělávání jsou adekvátním prostředkem ke komplexnímu rozvoji dětí a touto prací chci toto své přesvědčení potvrdit.

Práce je rozdělena na tři části.

V teoretické části se věnuji nejen dramatické výchově, ale také pedagogovi, který dramatickou výchovou dítě provází. Na něm je, jak bude DV kvalitní a co si z ní děti

vezmou. Zda to bude jen prvek k ozvláštění her, nebo prostředek k poznávání světa lidí, vztahů, přírody a sebe samých.

Praktická část je rozdělena na dvě část. V první části výzkumu pomocí dotazníku zkoumám do jaké míry dnes učitelé mateřských škol využívají dramatickou výchovu při své práci s dětmi. V druhé části výzkumu zkoumám účinnost dramatických metod v praxi s konkrétní skupinou dětí.

I. Teoretická část

1. Dramatická výchova

Pro úvod do této práce bych ráda představila dramatickou výchovu tak, jak jí prezentují Eva Svobodová společně s Hanou Švejdovou ve své knize Metody dramatické výchovy v mateřské škole.

„Jedná se o specifický vzdělávací proces, který využívá především prvky a prostředky dramatu a divadla, čímž se výrazně odlišuje od ostatních výchov. Je to tvořivý způsob získávání zkušeností, vědomostí, formování postojů na základě vlastního prožitku a vlastní aktivní činnosti při jednání na principu hry.“ (2011)

1.1. Pojem dramatická výchova

„Dítěti můžeme sdělit dvěma způsoby, co je to slepý člověk. Můžeme mu říci, že slepý člověk je člověk, který nevidí. Nebo mu řekneme : ‚Zavři oči a pokus se dostat ven z místnosti.‘ A ten druhý způsob je dramatická výchova“

Brian Way

Pro úvod do tématu jsem použila citát od Briana Waye, který patří mezi zakladatele dramatické výchovy. Dramatická výchova je hlavně tvořivý proces. Proces kdy aktivní není jen učitel, ale hlavně děti, které se učí skrze vlastní prožitek a na základě vlastní činnosti. (Svobodová - Švejdová,2011)

Podobně jako ostatní vyučovací předměty se slovem výchova ve svém názvu i dramatická výchova je zaměřena na osobnost dítěte a svým obsahem směřuje k získávání určitých dovedností a praktických znalostí. Především ale k vytváření vlastních postojů a životních hodnot.

U dramatické výchovy jde především o osobnostní a sociální rozvoj osobnosti dítěte. (Machková, 2007B)

Pokud zkoumáme použití dramatické výchovy v mateřské škole, „jde hlavně

o tvořivý proces, při němž dochází ke zkoumání a prověřování tématu a vytváření vlastních postojů v konfrontaci s postoji ostatních zúčastněných a to skrze vlastní prožitek na základě vlastní činnosti."(Machková, 2007B)

Od ostatních vzdělávacích forem se liší užitím divadelních prostředků a vysokým stupněm aktivity účastníků. Cílem není ale divadelní představení. Nejsou zde žádní diváci. Cílem není prožitek pro diváka, ale prožitek a zaměření na účastníky procesu.

Když budeme hledat definici dramatické výchovy, zjistíme, že si ji každý autor vytvoří sám podle svého úhlu pohledu. Jasně je, že dramatická výchova patří mezi pět oborů estetické výchovy. Liší se tím, že prioritou je sociální poznání a používá tvořivé metody.

Podle www.drama.cz má dramatická výchova dvě základní směřování:

- školní dramatickou výchovu (samostatný předmět; dramaticko-výchovné metody uplatňované ve výuce jiných předmětů, při práci s předškolními dětmi, ve speciální pedagogice nebo v sociálních službách...)
- divadelní práci s dětmi a mládeží (dětské divadlo a dětské loutkové divadlo) a kolektivní i sólový přednes

„Dramatická výchova je učení zkušeností, tj. jednáním, osobním, nezprostředkovaným poznáváním sociálních vztahů a dějů, přesahujících aktuální reálnou praxi zúčastněného jedince. Je založena na prozkoumávání, poznávání a chápání mezilidských vztahů, situací a vnitřního života lidí současnosti i minulosti, reálných i fantazií vytvořených. Toto prozkoumávání a poznávání se děje ve fiktivní situaci prostřednictvím hry v roli, dramatického jednání v situaci. Je to proces, který může, ale nemusí vyústit v produkt (představení). Cíle dramatické výchovy jsou pedagogické, prostředky dramatické.“ (www.drama.cz)

Lze tedy říci, že prostřednictvím dramatické výchovy se člověk učí vlastním prožitkem, získává vlastní zkušenosti bezprostředně skrze své jednání.

V pedagogickém slovníku najdeme, že: *„ Dramatická výchova využívá dramatizaci, tj. prvky a postupy dramatického umění, ve výchově a vzdělávání“*. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Díky těmto prvkům, které se běžně používají v divadelní práci s dětmi, můžeme dramatickou výchovu využívat i ve školské praxi a tím pomáhat dětem v jejich rozvoji a hlubšímu pochopení smyslu příběhů, kterými se s nimi zabýváme a i k lepšímu porozumění sobě samému i světu, který je obklopuje.

Eva Machková výstižně uvádí v Úvodu do studia DV:

„Dramatická výchova je učení zkušeností, tj. jednáním, osobním nezprostředkovaným poznáváním sociálních jevů a dějů, přesahující aktuální reálnou praxi zúčastněných.“ (2007A)

Dítě si tedy může zkusit prožít situace, které ještě v reálném životě nezažilo a zahrát si role, které mají různé charaktery. Prožije si je tzv. "na nečisto", může si vybrat, jak se bude v hrané situaci chovat, uvědomí si své pocity a následně si může o situaci popovídat.

Eva Svobodová se zabývá dramatickou výchovou přímo pro mateřskou školu a dle její knihy *Metody a techniky dramatické výchovy v mateřské škole* je dramatická výchova právě v mateřské škole prostředek vhodný k předávání zkušeností, vědomostí, dovedností a postojů obecně, což považujeme v předškolním věku, kdy by vzdělávání mělo probíhat integrovaně a nedocházík dělení předmětů, za velmi žádoucí. V rámci tvořivého procesu se u dětí aktivně rozvíjejí nejen intelektuální složky, ale i intuice, tvořivost, rozhodnost, samostatnost, odpovědnost, tolerance, empatie, komunikativnost a autentičnost osobnosti. (Svobodová, Švejdrová, 2011)

Dramatickou výchovu je možné charakterizovat také jako: *"učení přímým prožitkem a vlastní zkušeností v jednání, nabývání životní zkušenosti společným řešením problému (situace) nejen intelektem ale i intuicí, a to se zapojením těla a emocí."* (wikipedie)

Josef Valenta uvádí ve své knize *Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik* definice převzaté z anglických a amerických publikací. Tyto země jsou, jak uvádím v další kapitole, několik let před námi. Tato charakterizace pochází od Americké asociace dětského divadla ze 70. let minulého století:

"Tvořivé drama je improvizovaná, k předvádění neurčená a na vnitřní proces orientovaná forma dramatu, v níž jsou účastníci vedeni vedoucím (učitelem - pozn. JV) k představování si, hraní a reflektování lidské zkušenosti." (1999)

Pro úplnost ještě uvádím jeden ucelenější pohled na dramatickou výchovu jakožto prostředek k rozvoji jedince jako svébytné bytosti:

Dramatickou výchovu můžeme nazvat „pedagogickou disciplínou, která v procesu učení klade důraz na jednání a aktivitu, využívá přímého prožitku a vlastní zkušenosti v jednání, úzce souvisí s dramatickým uměním, neboť využívá jeho prostředků a postupů k splnění svých cílů, tzn. vychovat člověka tvořivého, vnímavého, citlivého, empatického, schopného kontaktu a slovní i mimoslovní komunikace, člověka, který se umí orientovat v běžných i méně běžných životních situacích a mezilidských vztazích, který se umí rozhodovat a jednat svobodně a zároveň odpovědně.“ (Pavlovská, 2002)

1.2. Vývoj dramatické výchovy

„Mnohem důležitější je to, co dítě dělá, než to, co vidí a slyší“

Winfred Wardová

Dramatická výchova je u nás mladý obor, který vznikl v 70. letech 20. století. Kořeny dramatické výchovy však sahají mnohem hlouběji, tedy až do středověku. Zde se jednalo o dramatické činnosti jako pantomima a inscenace školních her. Významný vliv na rozvoji školních divadelních her má Jan Amos Komenský. Jako první odlišil školní hry jako pedagogický prostředek od divadelního umění. Využíval školních her jako prostředku k vyučování, scénickou hru považoval jako prostředek k vyučování, ale od dnešní dramatické výchovy se lišila tím, že jeho hrám chyběla akce, jednání a charakterizace postav. (Bečvářová, 2004)

Ve dvacátém století prošla pedagogika mnoha reformami. Toto století se po právu nazývá „stoletím dítěte“ – do centra pozornosti staví dítě ne jako objekt, ale jako subjekt výchovy a vzdělání (pedocentrismus). Dítě je bytost v mnohém jiná než dospělý, ne však proto bez vlastní hodnoty. Škola má vycházet vstříc skutečným, aktuálním potřebám a zájmům dítěte a stát se tak „přípravou pro život a životem“.

Vývoj dramatické výchovy u nás rozdělila Ivana Bečvářová ve svých Pracovních listech dramatické výchovy do třech období.

1. 70. Léta 20. století popisuje jako období hledání. „Východiskem bylo poznání, že dětské dramatické aktivity nemohou být zjednodušenou nápodobou divadelní tvorby dospělých.“ Proto byla pozornost věnována metodice, pořádaly se semináře a při každoroční národní přehlídce dětských divadelních souborů se konaly i praktické semináře – dílny pro vedoucí a učitele. Dramatická výchova se inspirovala různými směry ze zahraničí.

2. V 80. letech se metodika prohlubovala a přibývalo lidí, kteří vnášeli do oboru dramatické výchovy osobité varianty. Dramatická výchova se zavádí do učebních plánů středních pedagogických škol a programů mateřských škol. Učitelé se vzdělávali v kurzech, které pořádaly Domy dětí a mládeže a tzv. lidové konzervatoře.

3. 90tá léta byla zlomová, protože začaly vznikat katedry tvořivé dramatiky. Dramatickou výchovou byly obohaceny plány pedagogických fakult.

Projekt Obecná škola a Občanská škola zařazoval dramatickou výchovu do učebních plánů základních škol jako samostatný volitelný předmět. Stále více pedagogů získávalo kvalifikaci v tomto oboru a 9.2.1990 bylo ustanoveno Sdružení pro tvořivou dramaturgii (ARTAMA). (Bečvářová 2004)

Dramatická výchova s uvolněním režimu začala naplno pronikat do školského systému. Vznikaly nejen zájmové kroužky, soubory, literárně – dramatické, obory při uměleckých školách, ale také dramatická výchova coby předmět ve vyučování na 1. stupni základní školy a jako volitelný předmět v ročnících vyšších. Dramatika se užívala nejen jako vyučovací předmět, ale také jako metoda výchovy, výuky a práce s dětmi i s dospělými. Poskytla nový rozměr poznání, prožívání a socializace.

O vývoji se dočteme i v knize Josefa Valenty, *Metody a techniky dramatické výchovy: „Tradičními zeměmi dramatické výchovy jsou země anglicky mluvící. Zde třídní drama vzniklo a odtud se rozšířilo do světa. Na konstituování dramatické výchovy u nás v 60. letech 20. století se ostatně podílely též kontakty našich odborníků s Angličany. V 90. letech tyto kontakty (zejména formou seminářů vedených cizinci) znovu oživilo dětské oddělení pražské ARTAMy a Sdružení pro tvořivou dramaturgii.“* (2008)

Výše zmiňované sdružení ARTAMA funguje dodnes. Oddělilo se od STD (Sdružení pro tvořivou dramaturgii) a nyní se jmenuje NIPOS- ARTAMA - Neprofesionální umělecké aktivity dospělých a estetické aktivity dětí a mládeže, a pořádají dětské estetické aktivity, kam patří i dramatická výchova, dále vlastní divadelní, hudební, taneční a foto-filmové obory. Pořádá různé kurzy pro děti i pedagogy.

(<http://www.nipos-mk.cz/?cat=76>)

V současné době má dramatická výchova své čestné místo v Rámcovém vzdělávacím systému školního i předškolního vzdělávání. Kurzů a seminářů pro pedagogy je hojně a jsou akreditované. Příkladem jsou kurzy agentury Asteria, která pořádá semináře takřka po celé republice.

1.3. Cíle dramatické výchovy

"Abychom mohli úspěšně žít s ostatními lidskými bytostmi, musíme jim porozumět. Čím chápavější je naše porozumění, tím bohatší bude náš život. Abychom rozuměli druhé osobě, musíme vstoupit na jejich místo a zkusit cítit jako ona."

Winfred Wardová

„Pedagogický cíl je účelem, záměrem nebo výsledkem vyučování.“ (Pedagogický slovník)

Cíl znamená, čeho chce učitel svou prací dosáhnout, co chce dětem předat, co v nich chce vyvolat. Je třeba dbát na správnou formulaci cíle, aby výsledek opravdu odpovídal předpokládanému záměru. Zvláště ze začátku pedagogické práce je to obtížné. Je potřeba znát RVP a vývojovou pedagogiku a psychologii, aby byli cíle dosažitelné. Jestliže při své práci pedagog neurčuje cíl své pedagogické činnosti, podle mne jeho práce ztrácí smysl.

V Pracovních listech dramatické výchovy jsou cíle dramatické výchovy pedagogické, prostředky dramatické. Cíle jsou zaměřeny na:

- osobnostní rozvoj osobnosti (objevovat okolní světa i sebe sama, posílit zdravé sebevědomí, cvičit soustředění a pozornost, rozvíjet obrazotvornost, fantazii a tvořivost, emocionální rozvoj, rozvoj komunikativních dovedností)
- sociální rozvoj osobnosti (umět naslouchat a umění empatie, orientovat se v běžných životních situacích a mezilidských vztazích, schopnost kritického myšlení, cvičení partnerské citlivosti)

Tyto dvě základní vrstvy – cíle – se v praxi prostupují, nelze je oddělit.

(Bečvářová 2004)

Eva Machková uvádí navíc i dramatické cíle (rozvoj rytmického cítění, rozvoj schopnosti výrazu pohybem, poznat divadelní techniku, osvojit si hru v roli, dramatické jednání, uvědoměle vnímat umění a zajímat se o ně) a poukazuje na propojení s plánováním a druhy cílů:

„V procesu stanovení cílů je nenahraditelný pojem **plánování**, protože zahrnuje také způsob naplnění záměru. Každý pedagog by měl plánovat podle aktuálních potřeb skupiny, kam můžeme zahrnout věk a složení dětí, jejich počet, rozpoložení, zkušenosti atd.“ (Machková, 2007B)

Plánování

Plánování lze rozdělit na tři oblasti:

- plánování *dlouhodobé* – plánování celého období, po které bude dramatická výchova realizována (týká se nejméně jednoho roku)

- plánování *střednědobé* – plánování časových úseku jako je pololetí, čtvrtletí či několik měsíců, např. cíle k vytvoření skupiny a vazeb uvnitř ní

- Plánování *krátkodobé* – stanovuje se pro jednu lekci či vyučovací hodinu

(série her, cvičení, konkrétní tématické zaměření)

Důležitým hlediskem při plánování jsou jednoznačně potřeby dětí.“

(Machková, 2007B)

Protože každá třída, věková skupina, školní klima a učitel je jiný i cíle nemohou být všude stejné.

„Cíl je to, na co se chceme soustředit přednostně, co je v daném období hlavní, nejdůležitější.“ (Svobodová, Švejdomá, 2011)

1.4. Metody a techniky dramatické výchovy

"Když z něčeho uděláš hru, teprve pak to poznáš."

Autor neznámý

Dramatickou výchovu naplňujeme skrze různé metody a techniky. Než je zde představím, napíši o významu těchto dvou slov.

a. Co je to metoda?

Různé zdroje se shodují, že metoda je "cesta k..." určitému cíli. Tedy konkrétní postup, činnost pro učitele a žáka (Valenta, 2008).

Eva Machková píše o metodě: „Metoda v nejobecnějším smyslu znamená cestu k cíli, která rozhoduje o jeho dosažení. V pedagogice je vykládána jako záměrné uspořádání činnosti učitele a žáků, směřující k naplnění cílů pedagogických.“ (2007B)

Metoda v dramatické výchově má několik významů různé šíře. Nejlépe vše popsal Valenta ve své knize *Metody a techniky dramatické výchovy*. Podle něj může být metoda:

- 1) celý systém dramatické výchovy
 - 2) základní koncepční princip, na němž je dramatická výchova založena
 - 3) soubor nebo skupinu dílčích postupů dramatické výchovy v rámci „hry v roli“
 - 4) konkrétní postup, z něhož vyplývá konkrétní činnost učitele a žáka
- (2008)

Metody dramatické výchovy jsou tedy specifické tím, že se zakládají na principech umění dramatu a divadla. Jaké ty metody to jsou si rozepíšeme hned po představení pojmu technika.

b. Co je to technika

Definice techniky má v pedagogickém kontextu podobnou definici jako metoda.

„Techniky často jsou to, co učitel používá, aby uplatnil veškerý potenciál strategií a aby žákům zprostředkoval zkušenosti, které pokládá za podstatné.“
(Morganová –Saxtonová, 2001)

Technikou tedy naplňujeme jeden konkrétní cíl, nebo učíme jednu konkrétní část učiva, kdy postupujeme podle určitých kroků. Jde tedy o návod, činnost, postup či prostředek naplnění cíle

Obecně techniku chápeme jako podřízenou metodě. Každá metoda může mít nejrůznější počet technik, kterými naplňuje své cíle.

1.4.1. Metody a techniky dramatické výchovy v mateřské škole

"Metoda je cesta, která nás vede k cíli. Je to činnost pedagoga a dětí (někdy shodná, jindy rozlišná), která by nám měla pomoci prozkoumat, ujasnit a vysvětlit některé skutečnosti tak, abychom se posunuli o kousek dál k vytyčenému cíli nebo cílům. Metodu vnímáme jako cestu dlouhou a širokou, již lze různě variovat a modifikovat."
(Svobodová, Švejdová, 2011)

V mateřské škole si metody a techniky dramatické výchovy vybíráme v souladu s obsahem učiva, s cíli, které jsme si stanovili a hlavně dle potřeb dětí. Hlavní potřebou dětí je potřeba bezpečí, proto dbáme na to, aby se děti v prostředí které vytvoříme nebály sdělit jak se cítí a co prožívají.

Podle Evy Svobodové, která se tématem dramatické výchovy v mateřské škole úzce zabývá, bychom si měli položit otázku, zda je zde nutné metody rozlišovat, když vzdělávání v mateřské škole by mělo být integrované. *"Měly by se zde mísit činnosti dramatické s výtvarnými, hudebními, verbálními a rozumovými, pohybovými a všemi dalšími, které vedou k námi stanovenému cíli."*(2011) Uvádí ale důležitost metody znát a klade důraz na osobní zkušenost s metodou, tedy zažít si "dramku" i jako hráč. Protože prožitky, které dětem díky těmto metodám zprostředkujeme, mohou děti poučit, ale i psychicky zranit. Proto je třeba znát úskalí těchto metod, technik a her a vědět na co si dát pozor. (Svobodová, Švejdová,2011)

Rozdělení metod podle Valenty:

- A) Metoda (ú)plné hry.
- B) Metody pantomimicko-pohybové.
- C) Metody verbálně-zvukové.
- D) Metody graficko-písemné.
- E) Metody materiálově-věcné.

(Valenta, 2008)

1.4.2. Příklady vhodných dramatických metod a technik pro mateřskou školu

Zde jsem čerpala z Metod dramatické výchovy v mateřské škole od Evy Svobodové. Metody a techniky lze dále upravovat a zasazovat do vzdělávacího procesu. Všechny lze úspěšně provádět v mateřské škole. Většinu těchto metod jsem si v praxi vyzkoušela, jak uvádím v praktické části.

- Asociační kruh

Kruh je pro děti nejvhodnější útvar. Všichni jsme si zde stejně rovni, všichni si vidíme do očí a můžeme spolu hovořit, pokud chceme. Tento druh kruhu podporuje dětskou fantazii a rozvíjí komunikační dovednosti. Po kruhu posíláme určitý předmět. Každé dítě opakuje začátek věty a konec si doplní samo. Např.: „Když se řekne *košík*, napadne mě.....“

Asociace dětem nevyvracíme, maximálně si je můžeme nechat vysvětlit. Tato metoda není typicky dramatickou, protože postrádá prvky divadla. Jedná se o metodu verbální, provokující myšlení, představivost a fantazii, proto bývá v dramatické výchově hojně využívána.

- Práce s rekvizitou

Rekvizita je předmět, se kterým manipuluje jak učitel, tak i děti. Učitel díky ní může vstupovat a vystupovat ze hry pro lepší orientaci ve hře, nebo s ním podněcovat dětskou fantazii: „Co by to mohlo být, kdyby to nebyl košík?“

Práci s rekvizitou se učí již studenti na pedagogických školách. Z obyčejného polštáře se může stát třeba kopec zlata a z kapesníku lupič. Fantazii se meze nekladou. Když polštář zastupuje kopec zlata, mluvíme zde o zástupné rekvizitě.

Metoda provokuje dětskou fantazii a představivost, učí je všimnout si detailů a rozvíjí tvořivé myšlení.

- Narativní pantomima

Tato metoda spojuje naraci (vyprávění) s pantomimickým zobrazováním vyprávěného, nebo zpívaného děje. Spadá do širokého okruhu pantomimických metod a technik a slouží ke zpřesnění textu a prožití si situace, pochopit děj, zapamatovat si text. Zapojuje paměť tělovou i pohybovou. Důležitý je i výběr textu. Jak s ohledem na věk, tak aby v něm byla akce vhodná k zobrazení. Metoda vychází ze spontánní dětské hry, kdy děti zobrazují činnosti jiných lidí.

- Simultánní pantomimická ilustrace

Tato metoda spadá pod narativní pantomimu, avšak jde o zobrazení souběžné ilustrace. Používáme jí k ilustrování říkadel, rituálů, písniček s funkcí rituálů, krátkých vyprávění, které nás vnese do fiktivních prostředí. Pro příklad sem patří *Kolo, kolo mlýnský*.

Pohyby dětem buď sami navrhujeme, nebo jim necháme volnost při vymýšlení, čímž jim dáváme příležitost k vlastní aktivitě.

- Diskuse

Tato metoda není typicky dramatická, ale pro dramatické metody zcela nezastupitelná. V předškolním vzdělávání jde o jednu z nejčastějších metod, ale i jedna z nejtěžších. Důležité je předem promyslet otázky, aby nebyly uzavřené (odpověď ano, ne), nebo manipulační (Bylo od Pepíčka hezké, že Nanynce rozšlapal košíček?). Při nečekané odpovědi můžeme vzniklou situaci rozebrat (proč si to a to dítě myslí) nebo nejlepší je si situaci zahrát. Důležité je vědět, že v diskusi neexistuje špatná odpověď.

Otázky, které dětem klademe, by měly být otevřené, nabízet více možností odpovědi a provokovat k přemýšlení a dalším otázkám. Nemusíme se bát ani filosofických otázek.

- Hra v roli

Hra v roli je současně i jeden z principů dramatické výchovy. Vychází ze spontánní hry předškolního dítěte, pro dítě není problém stát se někým a něčím jiným. Přijmout roli dítěti pomůže kostým, nebo kostýmní prvek. S odložením kostýmu se dítě opět stává samo sebou. Důležité je dítěti roli nabízet, nenutit je do ní.

Hru v roli můžeme rozdělit do tří základních typů podle míry pohroužení hráčů do role:

Simulace : hráč je sám sebou ve fiktivní situaci (hrajeme si na cestující v letadle,..)

Alternace: hráč je v roli jiné osoby, ale hraje ji tak, jak by se choval on sám, kdyby byl danou osobou. Ztvárňuje ji v souladu se svými charakterovými vlastnostmi.

Charakterizace: hráč ztvárňuje různé charaktery v dané roli (jak by se chovala protivná Nanyňka,..)

- Učitel v roli

Učitel v roli je pro dítě partnerem a spoluhráčem a zároveň může z pozice role posouvat děj, ujasňovat situaci, řídit a motivovat činnosti, provokovat a podněcovat děti k určité akci. Převlek, znak, kostýmní prvek je zde samozřejmostí. Umožňuje nám

velkou variabilitu rolí a zároveň udržení postavy ve hře i v momentě, kdy roli nikdo nemá (šátek na židli označuje, že maminka sedí na židli,..)

- Improvizace

Je jednání v určité situaci bez předchozí domluvy a přípravy.

Druhy improvizace:

- I. pohybová (kdo chce, vstoupí do kruhu, představí se a předvede něco, co umí)
- II. slovní ("Dobrý den jsem reportérka rozhlasové stanice chtěla bych vám položit pár otázek.")
- III. ve dvojicích (Kluci jsou Pepíčci a holčičky Nanyňky)
- IV. skupinová (všichni jsme Pepíčci a potkali jsme Nanyňku)

Improvizace může mít přesné zadání, ale nemůže mít scénář, pak již se nejedná o improvizaci, ale interpretaci textu pomocí dramatizace.

- Štronzo

Nejen pro tuto techniku je potřeba, aby děti uměly ovládat své tělo tak, aby se uměly zastavit a stát chvíli bez hnutí. Naučit se to mohou hrou. Štronzo je kouzelné slůvko, které znamená zastavení, zkamenění, konec pohybu. Naučíme se ho používat pomocí různě motivovaných her např. Na krále (Královna není doma - děti řadí, královna je doma - děti musí stát bez hnutí)

- Živý obraz

Tato technika nám pomůže zastavit čas a využít daného okamžiku. Živý obraz je vlastně pantomimické zobrazení bez pohybu. Může vzniknout jako zastavená pantomima- "stop!" nebo "štronzo", nebo může vzniknout na základě zadání - "Postavte se tak, jak si myslíte, že se tvářil Pepíček a Nanyňka.", nebo podle obrazu či fotografie.

Je třeba živé obrazy ohraničit zvukovým signálem a nezapomínat, že děti nevydrží stát bez pohybu déle než pár vteřin.

- Oživlý obraz

Živý obraz ožije pomocí kouzelného slůvka např. "cvak". Po jeho zaznění děti ožijí a dělají

a říkají, co si myslí, že by udělali např. Pepíček a Nanyňka, nebo vyfotografovaná rozzlobená ježibaba.

- Vnitřní hlasy

Tato technika může pomoci hlouběji prozkoumat a pochopit myšlení a jednání druhé osoby, učí nás empatii a porozumění, ale také rozvíjí dovednost formulovat vlastní myšlenky. Zde nám poslouží kostýmní prvky, které zastoupí např. maminku a děti k ní přistupují a říkají, co si asi myslí, když se Mařenka a Jeníček nevrátili z lesa.

- Horká židle

Horkou židli nemusí představovat židle, ale dítě může sedět třeba i na koberci, musíme však nastolit situaci, kdy děti pokládají otázky určenému dítěti (i kde může figurovat kostýmní prvek, který určí dítě na horké židli), které zastupuje určitou roli. Děti by se zde měly střídat, abys každý zažil roli "vyslychaného". Střídání rolí zde funguje jako ochranný mechanismus před psychickým tlakem skupiny. Dítě tedy může ze židle kdykoliv odejít.

Technika u dětí rozvíjí schopnost pochopení jednání druhé osoby, podporuje empatii a učí děti klást smysluplné otázky.

- Reflexe

Technika je v podstatě evaluačním procesem. Pomáhá nám zjistit, jak děti pochopily problém, kterým jsme se zabývali. Pro děti má význam shrnutí a zvýraznění důležitých míst. K reflexi používáme metody jako kreslení, diskusi, nebo improvizaci na dané téma, postojovou škálu nebo

i tvůrčí psaní - viz dvě další techniky.

- Postojová škála

Technika je hodnotící, může nám pomoci nejen v řízených vzdělávacích akcích, ale i při běžných situacích ve třídě. Posloužit nám může páska na koberci - kdo chce jít ven, stoupne si před čáru,

a kdo chce zůstat ve třídě stoupne si za čáru. Stačí ale jen určit místo kam si děti stoupnou, když si myslí to a kam, když si myslí ono. Patří sem i hra náladoměr. Ta nám pomůže zjistit, jakou mají děti náladu - pokud dáme ruku nad hlavu máme výbornou náladu a ruka klesá dolů spolu s náladou.

- Tvůrčí psaní

Samozřejmě nepíší děti, ale učitelka. Děti vymýšlejí text. Můžeme společně vymýšlet básničky, písničky, povídky, pohádky a dopisy. Můžeme si napsat i celou knihu a společně ilustrovat. Jako reflexe nám společné psaní může pomoci shrnout, co jsme se v tematickém celku dozvěděli

a informovat o tom třeba rodiče. Dozvíme se, co si děti z činností odnesly, zapamatovaly

a především je učíme užívat psanou řeč a probouzíme v nich touhu a potřebu naučit se číst a psát.

- Zástupné předměty a loutky

Zástupný předmět může být znakem určité osoby, nebo jí zcela zastoupit. Dítě má přirozenou schopnost přijmout zastupující předmět jako znak předmětu nebo skutečného člověka. Pokud předmět oživíme pohybem, stává se z něj loutka, která je schopna plně zastoupit loutku realistickou. Loutky patří do předškolního vzdělávání i k dramatickým činnostem v mateřské škole. Loutka v dramatické výchově má více význam zástupného předmětu, talismanu, symbolu.

- Zvukový kruh, zvuková koláž

Tyto techniky mohou pomoci navodit atmosféru potřebnou pro získání určitého prožitku. Techniky dokáží s minimálními prostředky dosáhnout obrovských efektů, a je možné s ní pracovat společně i ve velké skupině dětí.

- Zrcadla

Technika zrcadlení vyžaduje určité soustředění. Zrcadla mohou být obličejová, nebo celotělová. Můžeme všichni zobrazovat, co dělá jeden, nebo jsme zrcadly ve dvojicích. Děti se střídají ve vedení. Zpočátku by měla vést pohyb učitelka, protože děti mají tendenci pohyby zrychlovat.

- Navození prožitku v simulovaných podmínkách

Abychom si uvědomili, jak se asi někdo cítil v určitých podmínkách, můžeme zkusit ty podmínky simulovat. Tato metoda není přímo dramatickou, ale metodou prožitkového učení, které může doplnit činnosti "jako" o skutečný prožitek, byť navozený učitelkou, ale v podmínkách blízkých realitě. (Svobodová, Švejdová, 2011)

2. Principy dramatické výchovy

Princip chápeme jako ústřední pojem nějakého systému, základní myšlenku, zásadu nebo pravidlo. Učitelka v mateřské škole se setkává a naplňuje různé principy. Jako pedagog se musí snažit naplňovat pedagogické principy - tedy **pedagogické zásady**. Ty jsou: zásada cílevědomosti, soustavnosti, aktivity, názornosti, uvědomělosti, trvalosti, výchovnosti, emocionálnosti, přiměřenosti, jednotného výchovného působení. Dodržování těchto principů je předpokladem pro účinný kvalitní a výchovně vzdělávací proces, proto dbáme na jejich plnění i při dramatických činnostech. Učení se těmito zásadám patří již do osnov středních pedagogických škol.

Principy dramatické výchovy v mateřské škole musejí zohledňovat dětský věk a potřeby dětí. Proto má dramatická výchova své vlastní principy.

- Princip aktivity, prožitku a zkušenosti

Aktivita je jedním ze základních požadavků na kvalitní předškolní vzdělávání. Být aktivní znamená moci bez obav projevit svůj názor, ovlivnit situaci, uplatnit své zkušenosti, projevit zájmy a potřeby, dopřát svému tělu nejen odpočinek a klidné činnosti, ale i aktivitu pohybovou.

- Princip hry

Hra je pro dítě nejdůležitější aktivitou, proto jí věnuji samostatný odstavec 2.2 Hra jako princip dramatické výchovy.

- Princip hry v roli

Tento princip je pro dítě předškolního věku zcela přirozený, protože pravidlem je pravidlo "jako". Dítě zobrazuje chování a činnosti jiných lidí a může nám pomoci nahlídnout do vnitřního světa dítěte. Podle Evy Machkové (2007) je hra v roli

základním mechanismem učení v dramatické výchově a připomíná její souvislosti se symbolickou hrou vymezenou Piagetem, která je charakteristická právě pro předškolní období.

Dítě může zažít různé situace a role "nanečisto" a v bezpečí třídy. Hra v roli je v dramatické výchově principem i přirozenou metodou, která vychází ze zvláštností a potřeb dětí.

- Princip tvořivosti a fikce

Děti mají schopnosti přijímat a prožívat fikci a tím se rozvíjí jejich tvořivost a umožňuje jim prožívat fiktivní situace v imaginárním světě pohádek a příběhů. Učitelka by měla tento princip respektovat a pracovat s ním. Přijímat originální nápady dětí, podněcovat jejich plynulost a nespokojit se s jediným řešením situace, ale hledat další možnosti a variace a ty umět zužitkovat. Důležitá je zde proto tvořivost učitelky, která musí umět podněcovat dětské nápady a aplikovat je ve vlastních pedagogických záměrech.

- Princip partnerství

Partnerství = vztah mezi lidmi založený na vzájemném respektování, úctě a empatii, kde nedochází k soupeření, ale ke spolupráci a vzájemné pomoci. Není zde místo pro nadřazenost, ponižování, nebo zesměšňování. Partnerství vzniká nejen mezi učitelem a dětmi, ale i mezi dalšími pracovníky, protože všichni vytvářejí atmosféru třídy. K tomuto partnerství patří zvládat efektivní komunikaci.

- Princip objevů, zkoumání, experimentace a improvizace

Každá (dramatická) hra je pro děti experimentem, výzkumem a dobrodružstvím. Činnosti vycházejí z dětských zájmů a potřeb. Dítě nikdy neví, jak hra dopadne. Hru můžeme rozvíjet podle reakcí dětí. Co se naučí v jedné hře, zužitkují při hře další i při budoucím životě. Pro učitele přináší hra určitý pedagogický záměr zužitkovatelný při vzdělávání dítěte.

- Princip psychosomatické jednoty a empatie

Psychosomatická jednota je jednota těla a duše, schopnost vnímat své prožitky a jednat v souladu s nimi, nebát se sdělit své pocity. Jednota jednání a prožitků je jedním z předpokladů životní pohody a vyrovnanosti. Cestou k zachování psychosomatické jednoty v předškolním věku je projevování empatie k dítěti, respektování pocitů, prožitků a názorů dítěte.

(podle Svobodové Švejdové, 2011 a Valenty,2008)

3.. Hra jako princip dramatické výchovy

"Hry dětí nejsou žádné hry a dlužno je posuzovat jako nejzávažnější dětské konání."

Michel de Montaigne

"V hluboké historii i v naprosté současnosti se odborníci i laici shodují na tom, že hra je pro dítě předškolního věku stěžejní činností."(Kořátková,2005)

V dramatické výchově se hra stává principem, tedy stěžejním tématem, ústředním pojmem systému, základní myšlenkou, zásadou a pravidlem. Bez hry by nebyla dramatická výchova.

V mateřské škole má hra své nezastupitelné místo a pro děti předškolního a mladšího školního věku taktéž.

"Hra je náplní dětství. Formuje psychologické obsahy, procesy, vlastnosti, vztahy i stavy. Jinak řečeno hra je prostředkem poznávání, přetváření, prožívání. Její účastníci v ní žijí intenzivním životem vkládající do ní všechny své schopnosti, rozum, vůli a cit."

Je projevem i formulujícím činitelem dětské osobnosti. Proto jsou hry dětí tak pestré a rozmanité." (Vančurová - Fragnerová, 1964)

Podle Machkové se dá říci, že dramatická výchova začíná u malých dětí "skotačením" a teprve postupem doby, zejména u silně motivovaných účastníků, přechází ve vědomou práci na sobě. Jedinci záměrně rozvíjejí své schopnosti a dovednosti dramatického typu, učí se o životě a osvojují si různé poznatky prostřednictvím dramatické výchovy.(2007B)

"Hra je aktivita, která přináší dětem prožitek a zkušenost, tím je pro dítě důležitá a pro pedagoga využitelná k naplňování vzdělávacích záměrů." (Svobodová, Švejdová 2011)

3.1. Význam hry

Hra má vliv na rozumový vývoj (rozvíjí paměť, myšlení a řeč), má vliv na mravní vývoj (dodržovat daná pravidla, čestnost, umět prohrávat a vyhrávat, podřizovat se zájmům skupiny), má vliv na tělesný vývoj (hrubá motorika, obratnost, vytrvalost), má vliv na citový vývoj (radost, smutek, naučí se city ovládat, vztah ke spoluhráčům).

Doplnila bych ještě, že hra v sobě obsahuje i sociální prvek, což umožňuje vznik přátelství, což ve své knize Hry v mateřské škole v teorii a praxi uvádí i Soňa Kořátková (2005)

3.2. Znakry hry

Hra je činnost spontánní, dítě si hru vybírá, v tom spočívá její libovolnost. Při hře se ve velké míře uplatňuje představivost, předměty denní potřeby se díky fantazii stávají kouzelnými a tudíž přitažlivými. Jde tedy o činnost tvořivou. Symboličnost hry

umožňuje dítěti vyzkoušet si některé způsoby chování a počínání, které neodpovídají dosavadní zkušenosti. Nejdůležitější je hra jako činnost sama o sobě, její průběh a ne její výsledek. Ve hře jsou obsaženy dojmy a zážitky ze života a prostředí, v němž dítě vyrůstá. (Mišurcová, 1989)

Radost, uspokojení a možnost sebeuplatnění, které hra dítěti dává, je jejím nejvýznamnějším rysem.

Znaky hry podle Soni Koťátkové (2005)

- spontánnost
- zaujetí
- radost
- tvořivost
- fantazie
- opakování
- přijetí role

Eva Svobodová a Hana Švejdová doplňují ještě **zásady**, které by neměly být nikdy porušeny:

- 1) Hra je aktivita svobodná, do hry by neměl být nikdo nucen.
- 2) Hra nepřináší účastníkům žádný hmotný prospěch, nebo výhodu, hrajeme si pro radost ze hry.
- 3) Hra má svůj čas a prostor
- 4) Hra má pravidla nebo je "jako"

"Jsou -li tyto zásady dodrženy ve hrách nabízených učitelkou, můžeme směle předpokládat, že takovou, byť řízenou hru, budou děti vnímat jako spontánní."(2011)

Jak ale hry motivovat aby hru přijaly a vnímaly jako spontánní?

Francouzský filosof R. Cailloise rozlišuje **čtyři základní motivace ke hře**.

1) Náhoda (alea) : hra je založena na náhodě, např. kostky, člověče nezlob se, atd.

2) Závrať (ilinx) : hra, jejíž podstatou je potěšení z rotace, pohybu, pádu, závratí, z porušení stability, např. tanec, houpání, točení na kolotoči

3) Boj (agón) : hra soutěživá, vyžaduje od účastníků osobní výkon např. sportovní hry, šachy, atd.

4) Nápodoba (mimikry) : "hra založená na dočasném přijetí fikce, motivací je chuť stát se někým jiným. K tomuto typu hry patří divadelní a dramatické aktivity, kostýmování a maskování, představuje tedy ten okruh hry, který je v dramatické výchově klíčový a nezastupitelný." (Machková, 2007B)

4. Dramatická hra

Nápodoba je "stěžejním východiskem dramatické výchovy. Je úzce spjatá se spontánní dětskou hrou předškolního období, hra na něco je pro předškolní věk typická a dětem přináší kromě uspokojení ze hry ještě mnoho poznatků důležitých pro život."(Svobodová, Švejdová, 2011)

Dramatická hra má velice blízko ke hře námětové a ta je pro děti přirozenou činností. Podle Soni Koťátkové patří mezi potřeby po třetím roce dětí potřeba měnit skutečnost. Děti v tomto období začínají silně uplatňovat fantazii a dokáží bohatě

fabulovat. Dále uvádí, že témata, která dítě již zpracovalo v námětových hrách, dostávají nový rozměr jak v expozici, tak v postavách a jejich charakteristických znacích.

"Je zde větší prostor pro originální řešení, uplatnění individuálních a specifických znalostí a zájmů." (Kořátková, 2005)

Význam dramatické hry u dětí předškolního věku je zde jasně vidět. Pro děti je tato hra naprosto přirozená, individuálně se v ní uplatní, projeví se jejich znalosti a zájmy a naučí se na věci nahlížet originálním způsobem.

4.1. Vedení dramatické hry

"Podle J.S.Cangelosiho je model vyučování založen na šesti bodech programu práce: stanovení potřeb žáků, učební cíle, výběr učebních činností (témat, námětů, metod, technik), příprava na ně, jejich vedení a zhodnocení výsledků." (Bečvářová, 2004)

Učitel při dramatických hrách využívá vedení:

- přímé - učitel mluví přímo k dětem
- nepřímé - učitel používá signály jako je zvoneček, nebo zvednutá ruka
- boční - učitel nedává informace předem, ale vede děti v průběhu činnosti tím, že popisuje, co jakoby vidí, stává se tedy jejich vnitřním hlasem.

(Bečvářová 2004)

4.2. Učitel v roli

Učitel v roli můžeme nazvat metodou, ale i druhem vedení. Tato specifická metoda se nachází pouze v dramatické výchově.

"Kritériem budiž, že učitel v roli začíná hrát postavu" (Valenta, 2008)

Tato metoda vtáhne děti více do dramatické akce, vytvoří dětem skutečný prožitek, posouvá hru a rozvíjí. Učitel by si měl dát pozor, aby děti poznaly, kdy je v roli postavy a kdy je za sám sebe. Dobré je používat kostýmní prvky/ prvek, který když odloží, vystoupí přirozeně z role.

5. Osobnost pedagoga

"Pěstitel mládeže je právě tak jako lékař pouze služebníkem, nikoliv pánem přírody."

Jan Amos Komenský

Smyslem práce předškolního pedagoga je vytvořit dětem pozitivní sociální prostředí, které stimuluje osobnost dítěte a podněcuje jeho potřeby a možnosti.

Na osobnost pedagoga je kladeno mnoho požadavků. Svobodová a Švejdová připomínají, že dětská duše je křehká a učitel by ji neměl emočně zranit. (2011). To znamená, že v první řadě musí mít k dětem pozitivní vztah, umět se empaticky projevat a volit přístupy a metody přiměřené věku a stupni vývoje.

"Opomeneme - li obecné rysy učitelského povolání, k nimž beze sporu patří pozitivní vztah k dětem, odborné a profesionální schopnosti (pedagogický takt, postřeh, sdělnost), pak základním předpokladem pro úspěšnou výuku dramatické výchovy je tvořivost." (Bečvářová, 2004)

Tvořivost a láska k dětem je základním předpokladem pro to, aby kdokoliv mohl přemýšlet o profesi pedagoga. Dalšími předpoklady jsou kladné osobní vlastnosti jako smysl pro spravedlnost a citová vyrovnanost, životní optimismus, schopnost komunikace, trpělivost, ochota, snaha co nejvíce porozumět dítěti, dobré zdravotní předpoklady, dobré rodinné zázemí a dobré morální předpoklady.

5.1. Předpoklady pro práci s dramatickou hrou

V profesi učitele mateřské školy, který chce využít kladů dramatické hry, musí figurovat ještě tyto předpoklady: schopnosti a dovednosti vyjadřovat prožitky a emoce a to nejen slovně, ale i výrazově (tzn. tělesně, mimicky, gestikou a rekvizitou), umět vybrat vhodný motiv pro hru a vhodné náměty pro různorodé dramatické improvizace, umět uchopit vznikající situace, které iniciují děti a využít je pro dramatický děj, dokázat rekonstruovat postavy tak, aby děti samy nacházely její vlastnosti, umět dětem vhodně nabídnout dramatické situace pro jednání v roli, mít schopnosti a dovednosti vstupovat do role a zpětně se vracet do pozice učitele, nacházet způsoby, jak posunovat děj příběhu a vidět jeho cílovou rovinu, dokázat naplánovat strukturovanou hru v určitých krocích a umět střídat boční vedení s přímým.

(Kořátková, 2005)

5.2. Pedagogické kompetence

Předškolní pedagog vykonává různé druhy činností. Mezi standardní pracovní činnosti patří: činnosti pedagogické, sociálně pečovatelské, provozně organizační, činnosti zaměřené na komunikaci a spolupráci s rodiči a odbornými partnery a s veřejností a také činnosti sebevzdělávací. Vykonávání těchto činností vyžaduje široké spektrum profesních kompetencí.

Ty si učitel vytváří teoretickou přípravou, zkušenostmi z praxe a vlivem profesního prostředí.

Potřebné kompetence:

- 1) pedagogické
- 2) diagnostické a intervenční
- 3) sociální a komunikativní
- 4) předmětné a diagnostické

5) manažerské

6) profesně a osobnostně kultivující

(Nezvalová, 2003)

5.3. Pedagogické zásady

Ve výchovně vzdělávací práci s dětmi dodržujeme základní pedagogické zásady a používáme převážně metody, který vedou děti k aktivitě, experimentování, hledání, k přemýšlení, formulování vlastních názorů a ke zdravému sebevědomí.

Uvedenými pravidly se musí řídit celý pedagogický kolektiv mateřské školy:

- zásada úcty ke každému člověku
- zásada ohledu na věkové a individuální zvláštnosti
- zásada opory o kladné rysy dítěte
- zásada aktivity dětí
- zásada demokratického vztahu mezi učitelem a dítětem
- zásada všestranného rozvoje osobnosti učitele
- zásada názornosti
- zásada trvalosti
- zásada soustavnosti
- zásada cílevědomosti
- zásada vědeckosti
- zásada propojení výchovy se životem

(<http://www.klasici.sk/node/598>)

5.4. Hlavní cíl

"Výchovávat znamená vzdělávat lidi k plnému lidství, tj. abychom dovedli a chtěli správně užívat prostředků poskytnutých od Boha." Takto viděl hlavní cíl výchovy Jan Amos Komenský. Pojetím výchovy a dětství se zabývá v knize Role hry v Komenského

pedagogické koncepci Jana Uhlířová. Dále uvádí, že Komenský harmonii chápal jako souzvuk člověka s přírodou, lidmi i Bohem., tj. pochopení celkového obrazu života a světa.

"Aby byla výchova funkční, je naprosto nutné vycházet ze stanovení cíle. Komenský cíl považuje za základní kategorii, která se promítá ve všech jeho pedagogických dílech. Komenský vidí cíl v harmonii, harmonickém rozvoji lidské osobnosti, vyvážené po stránce fyzické i psychologické, citové i sociální." (Uhlířová, 2003)

Úkolem pedagoga je tedy rozvíjet harmonicky jedince, cit a citlivost, charakter a aktivní přístup ke světu.

Dalším úkolem pedagoga je vytvořit ve třídě příznivé pozitivní klima, kde se děti budou aktivně rozvíjet a osvojovat si dobré sociální vztahy a dovednosti.

5.5. Zásady působení na dítě

"Každé dítě je umělec. Otázkou je: Jak má zůstat umělcem, až vyroste?"

Pablo Picasso

Předškolní období je velice důležitá část dětství. V mateřské škole tráví dítě spoustu času a je na učitelce, zda to bude čas smysluplně strávený a zda si dítě odnese nové poznatky, dovednosti a osvojí si základy pro klíčové kompetence, které přispívají k budoucímu vzdělávání a spokojenému a úspěšnému životu člověka.

Aby dítě bylo schopno si tyto základy pro klíčové kompetence osvojit, musí se v první řadě cítit v mateřské škole příjemně. Učitel má tedy za úkol dbát na zásady, jak na dítě působit, aby vytvořil kladné prostředí. Touto tematikou a celkově osobností dítěte se zabývá Zdeněk Matějček. Jeho učení zpracovala Svobodová a Švejdrová do srozumitelných zásad působení na dítě.

Tyto zásady jsou:

1) Bezpodmínečné přijetí dítěte

Dát najevo, že jsme rádi všichni spolu ve třídě. Důležité je nekritizovat za špatné činy dítě, ale poukázat, že se nám nelíbí jeho čin a ukázat mu jak je možné chybu napravit. Tím v dětech podporujeme důvěru v to, že každá situace má řešení.

2) Nikdy dítě před ostatními dětmi nezesměšňovat a neponižovat

Diskrétní situace řešíme citlivě. Pokud chceme dítěti ukázat, že udělalo něco špatného, netrestáme ho, ale ukážeme mu, třeba pomocí dramatické výchovy přirozený důsledek nesprávného chování.

3) Respektovat potřeby dítěte

Každá člověk má jiné, individuální potřeby. Ať už ve stravování, nebo v oblasti fyziologických potřeb

4) Vytvářet jasná a smysluplná pravidla

Je potřeba dodávat dětem pocit bezpečí a vědomí řádu. Aby děti toto pochopily, měly by se podílet na jejich tvorbě.

5) Vstřícná a efektivní komunikace

Brát dítě jako plnohodnotného partnera.

6) Vytvářet prostor pro aktivitu a iniciativu dítěte

Vytvořit dostatečný prostor k aktivitě fyzické a psychické, reagovat na nápady dětí, dát prostor volné hře.

7) Klidové aktivity

Možnost odpočinout si a nebýt aktivní, nikam nespíchat

8) Dostatek zajímavých, smysluplných činností a podnětů

Při výběru aktivit respektujeme zájmy a potřeby dětí, dbáme na různorodost a pestrost.

9) Představa světa jako pozitivního prostoru

Pomocí pohádek a příběhů předat poselství o naději a víře v dobro, ale i ukázat zlo.

10) Zapojovat děti do plánování a hodnocení činností

Plánovat s dětmi aktivity v mateřské škole, na které se mohou těšit.

11) Dát dítěti najevo svou úctu a důvěru v jeho schopnosti

Brát dítě jako partnera, který se podílí na tvorbě pravidel a na plánování. Projevit zájem o jeho nápady, názory i pocity.

(2011)

Jana Uhlířová, která se zabývá Komenského pojetím dětství, píše k roli vychovatele toto:

„Dospělý je jako strážce cest dítěte, ochranitel, jenž ho vede za ruku. Netáhne jej, necloumá jím, jde o krok napřed.“(2003)

S tímto vědomím a se zásadami, které jsem zde popsala, by měl pracovat každý učitel při své práci s dětmi.

5.6. Cesta k dramatické výchově

Na rozdíl od sedmdesátých let, kdy se dramatická výchova u nás rodila, je dnes o mnoho jednodušší získat určité vzdělání v dramatické výchově.

- První kontakt s dramatickou výchovou mnozí získají již na základní škole, kde poznají metody a techniky a způsob práce jako aktéři. Což je později jako pro pedagoga příznivé, protože si dramatickou výchovu sám zažije.
- Druhým místem setkání jsou střední pedagogické školy. Dramatická výchova je zde zavedena povinně pro všechny studenty. I zde je budoucí pedagog za aktéra, ale setká se i s teorií a poprvé si zkusí vést dramatickou lekci se svými vrstevníky. Pro budoucí práci s dětmi je později důležité, umět hru přizpůsobit dětem. Na tento problém upozorňuje Machková v úvodu do dramatické výchovy v kapitole Přenos kvalifikace do praxe.
- Třetím místem setkání jsou vysoké školy, kde je dramatická výchova v oboru učitelství jeden z předmětů, který je povinný, nebo volitelný. I zde si nejprve student zkusí roli aktéra a následně získané zkušenosti upotřebí v praxi s dětmi.
- Jako kvalifikovaný pedagog se mohou v dramatické výchově dále vzdělávat formou seminářů a školení. Agentura Asteria je jedna z agentur pořádající kurzy dramatické výchovy v jižních Čechách. Kurzy jsou akreditované a převážně trvají kolem 4 hodin. Jedním takovým kurzem jsem si sama prošla a získala jsem osvědčení o absolvování semináře Dramatická výchova jako metoda práce ve výchově a vzdělávání.

II.Praktická část

Výzkumná část je rozdělena na dvě části. V prvním se zabývám dotazníkovým šetřením. Výzkumným vzorkem jsou učitelky mateřských škol. Jako metodou výzkumu jsem použila dotazník a cílem je zjistit kolik procent pracuje s dramatickou výchovou a zda si uvědomují její potenciál.

V druhé části představuji své vlastní projekty dramatické výchovy v mateřské škole a snažím se reflektovat svou práci. Mým cílem je zjistit, zda byly použité metody úspěšné.

1. První část výzkumu

První část se zabývá dotazníkovým šetřením a jedná se tedy o kvantitativní výzkum. Pomocí dotazníkového šetření se snažím zjistit, kolik procent respondovaných učitelek z mateřských škol využívá metod dramatické výchovy a zda si uvědomují její potenciál. Použila jsem dotazník s deseti otázkami. Následně jsem dotazníky zpracovala do grafické podoby pro lepší přehlednost.

1.1 Popis výzkumného vzorku

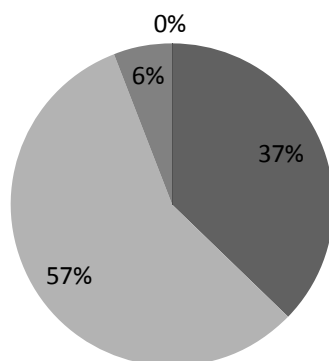
Výzkumným vzorkem dotazníkového šetření byly učitelky mateřských škol. Dotazníky jsem osobně rozesla do mateřských škol v Prachaticích, dále jsem dotazníky rozeslala v emailové podobě do mateřských škol v Borovanech, Českých Budějovicích a Dvora Králové nad Labem, kde jsem měla kontakty s učitelkami. Celkově jsem dotazníky předložila v osmi mateřských školách, kde dohromady pracuje 72 učitelek. K vyhodnocení se mi vrátilo 51 vyplněných dotazníků. Návratnost dotazníků činí v tomto výzkumu

1.2. Dotazníkové šetření

1. Otázka č.1

Kde jste se poprvé setkala s DV?	Počet	%
na ZŠ jako kroužek	19	37%
na SŠ jako předmět	29	57%
na VŠ jako předmět	3	6%
na VŠ jako obor	0	0%
Celkem	51	100%

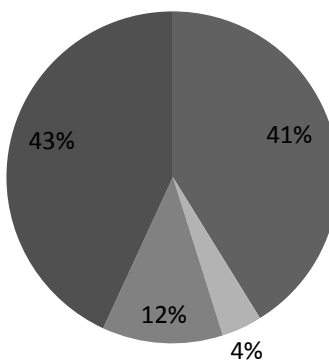
■ na ZŠ ■ na SŠ ■ na VŠ ■ na VŠ - obor

2. Otázka č.2

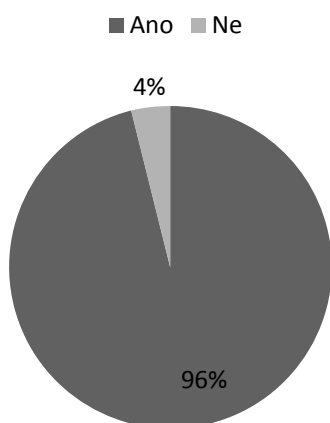
Kolik let praxe máte v MŠ?	Počet	%
0-5 let	21	41%
5-15 let	2	4%
15-20 let	6	12%
více let	22	43%
Celkem	51	100%

■ 0-5 let ■ 5-15 let ■ 15-20 let ■ více let

3.Otázka č.3

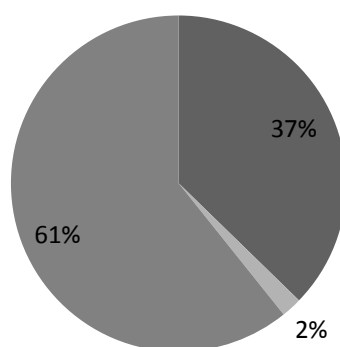
Používáte při své práci DV?	Počet	%
Ano	49	96%
Ne	2	4%
Celkem	51	100%

4.Otázka č.4

Do jaké míry používáte DV?	Počet	%
občas použiji nějaké prvky	19	37%
nepoužívám ji	1	4%
začleňuji prvky pravidelně	31	59%
Celkem	51	100%

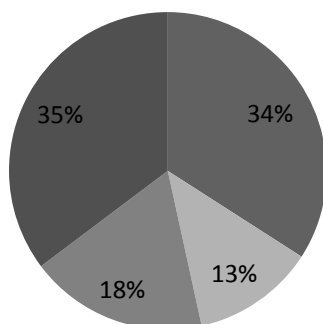
■ občas použiji nějaké prvky ■ nepoužívám ji ■ začleňuji ji pravidelně

5.Otázka č.5

Kde čerpáte inspiraci při práci s DV?	Počet	%
z odborné literatury	30	34%
z Tvořivé dramatiky	11	13%
z internetu	16	18%
ze zkušeností a osobních zdrojů	31	35%
Celkem	51	100%

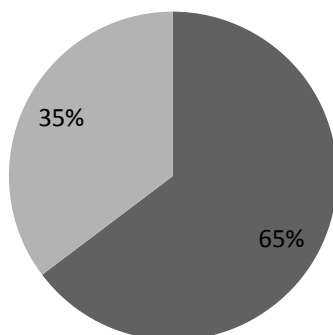
z odborné literatury
 z Tvořivé dramatiky
 z internetu
 ze zkušeností a osobních zdrojů

6.Otázka č.6

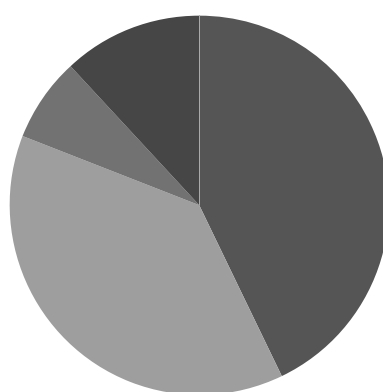
Používáte při práci s DV nějaké speciální pomůcky?	Počet	%
Ano	33	65%
Ne	18	35%
Celkem	51	100%

Ano
 Ne

Výběr pomůcek:

Pomůcky	Počet	%
Maňásci	18	28%
Loutky	16	24%
Šátky	3	4%
Kostýmy	5	7%
Vše okolo nás	9	13%
Kulisy	4	6%
Vlastní tvorba	6	9%
Méně než tři odpovědi	6	9%
Celkem	66	100%

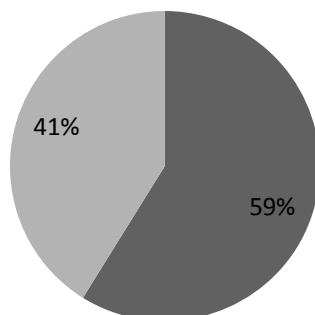

■ Maňásci ■ Loutky ■ Šátky ■ Kostýmy ■ ■ ■ ■ ■ ■

6. Otázkač.8

Zkoušela jste využít DV při odstraňování problémů mezi dětmi?	Počet	%
Ano	30	59%
Ne	21	41%
Celkem	51	100%

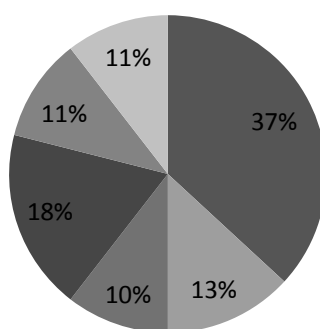
■ Ano ■ Ne

Výběr problémů:

Problémy	Počet	%
Agrese	14	37
Komunikace mezi dětmi	5	13
Vztahy mezi dětmi	4	10
Začlenění do kolektivu	7	18
Osvojení pravidel	4	11
Méně než tři	5	11
Celkem	39	100%

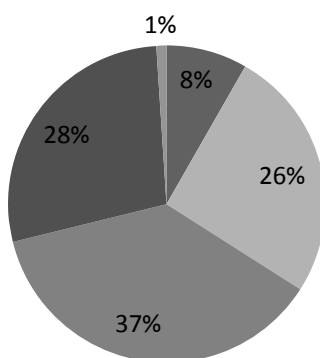
Agrese
 Komunikace mezi dětmi
 Vztahy mezi dětmi
 Začlenění do kolektivu
 Osvojení si pravidel
 Méně než tři odpovědi

8.Otázka č.8

Pro jaké účely nejčastěji DV používáte?	Výsledek	%
Terapeutické	8	8
Osobnostní vývoj	25	26
Hrové	36	38
Pohybové	27	28
Jiné	1	1
Celkem	51	100%

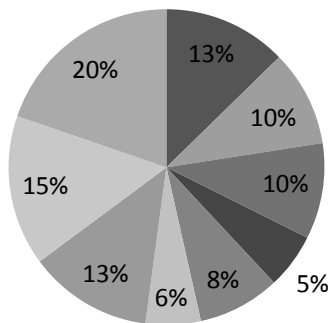
Terapeutické
 Osobní vývoj
 Hrové
 Pohybové
 Jiné

Výběr metod:

Dramatická metoda	Počet	%
Dramatizace pohádek	9	13
Improvizace	7	10
Pantomima	7	10
Pohybové metody	4	6
Komunitní kruh	6	8
Hrové metody	4	6
Hra v roli	9	13
Méně než tři odpovědi	11	15
Všechny metody	14	20
Celkem	64	100%

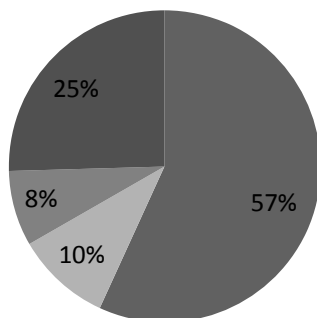
■ Dramatizace pohádek ■ Improvizace ■ Pantomima
 ■ Pohybové metody ■ Komunitní kruh ■ Hrové metody
 ■ Hra v roli ■ Méně než tři odpovědi ■ Všechny metody

10. Otázka č.10

V jaké MŠ pracujete?	Výsledek	%
Prachatice	29	57
Borovany	5	10
Dvůr králové n.L.	4	8
České Budějovice	13	25
Celkem	51	100%

■ Prachatice ■ Borovany ■ Dvůr Králové nad Labem ■ České Budějovice

1.3. Závěry dotazníkového šetření

Z provedeného dotazníkového šetření vyplývá, že:

- Poprvé se učitelky s dramatickou výchovou nejčastěji setkaly na střední škole v podobě povinného předmětu (56%)
- V respondovaných mateřských školách pracuje nejvíce učitelek s více jak dvaceti letou praxí (43%). Druhou nejpočetnější skupinou jsou učitelky s praxí 0-5 let (41%)
- Převážná většina učitelek ve své práci dramatickou výchovu používá (96%)
- Pouze 4% učitelek nepoužívá dramatickou výchovu vůbec
- Více jak polovina dotazovaných učitelek začleňuje prvky dramatické výchovy pravidelně (59%)
- Největší inspirací jsou pro práci s dramatickou výchovou vlastní zkušenosti a zdroje (35%) a z odborné literatury s tímto tématem (34%)
- Více jak polovina učitelek (65%) využívá při práci s dramatickou výchovou speciální pomůcky
- Mezi nejvíce používané pomůcky patří maňásci (26%), loutky (22%) a vlastní tvorba (12%)
- Více učitelek mateřských škol využívá dramatickou výchovu při odstraňování problémů mezi dětmi (59%)
- Nejvíce dramatickou výchovu používají při odstraňování agrese mezi dětmi (34%) a při začleňování dětí do kolektivu (16%)
- Dramatická výchova je nejvíce používána pro při hrách (38%)
- Pouze 8% dotazovaných učitelek využívá terapeutický potenciál dramatické výchovy
- Mezi nejvíce využívané metody dramatické výchovy patří dramatizace pohádek (12%) a pantomima, improvizace a hra v roli (všechny 11%)

- Nejvíce dotazovaných učitelek pochází s prachatických mateřských škol (57%)

2. Druhá část výzkumu

Druhá část se zabývá popisem projektů realizovaných v mateřské škole Zahradní v Prachaticích. Na základě popisu dvou projektů, které jsem si osobně s dětmi vyzkoušela, se pokusím reflektovat svou práci a zkoumám účinnost použitých metod a technik dramatické výchovy.

2.1. Název projektu: Noemova Archa

Projekt jsem realizovala s dětmi v Mateřské škole Zahradní v Prachaticích. Jsou zde čtyři třídy rozděleny podle barev. Červená, Modrá, Zelená a Žlutá třída. V každé třídě jsou děti věkově smíšené.

2.1.1. Prostor

Prostor pro hru je zde členěn na místnost s velkými okny se stolečky a linem a přechází volně na herní místnost s kobercem, hračkami, knihami, klavírem a magnetickou tabulí. Další pomůcky jsou uloženy v malé místnosti v rohu herní části.

2.1.2. Projekt

V projektu "Noemova Archa" jsem měla možnost plnit tyto cíle:

- seznámit děti s povodní a biblickým příběhem
- rozvíjet smyslové vnímání
- hledat společně řešení problémů
- rozvíjet představivost a fantazii
- rozvíjet ohleduplnost a empatii
- rytmická hra na Orffovy nástroje
- procvičení známých říkadel a písní

Použité metody a techniky dramatické výchovy:

- komunitní kruh
- hra se zástupnými předměty
- hra v roli
- reflexe improvizací
- diskuse
- zvuková koláž
-

Časový plán:

- čtvrtek(ranní hry, pohybová aktivita, skupinové činnosti)
- pátek (ranní hry, pohybová aktivita, skupinové činnosti)

Cílová skupina: děti ve věku 5-6 let

Velikost skupiny : 12 dětí

2.1.3. První den - čtvrtek

Pomůcky: obrazy s tématem biblické povodně (viz příloha), veškeré vybavení třídy, kazeta s nahrávkou deště abouře(Pohoda a harmonie), plášť, holubička, velký žlutý korálek, šátek, lano, plastová zvířátka

Metodický postup

1) Úvod

a) Ranní hry

Námětové hry: na námořníky - stavba lodi ze stavebnic, výroba ryb, lovení ryb, vaření v kuchyňce

b) Svolávací rituál

Dešťové kapičky dostaly nožičky

Děti běhají, nebo chodí po kruhu podle toho, jaký rytmus udávám na bubínek. Následuje krátké vydýchání a usazení.

Cíl: rozběhání, rozechřátí, rozvoj rytmu a hrubé motoriky, navození tématu

c) Komunitní kruh

Posíláme si po kruhu velký žlutý korálek, který představuje sluníčko. Kdo korálek má, říká jaké počasí má rád a jaké rád nemá, já začínám: „Mám ráda, když ráno svítí slunce a nemám ráda, když leje jako z konve.“

„Za odměnu vám budu vyprávět prastarý příběh. Znáám ho od jednoho stoletého starce. Dobře poslouchejte, třeba mi poradíte, jak by se příběh mohl jmenovat.“

Cíl: navození pocitu bezpečí, rozvoj komunikačních dovedností, prostor pro vyjádření názoru

d) Samá voda

"Stoletý stařec mi dal pro vás dárek, který nám pomůže přijít na název příběhu. Je schovaný někde ve třídě. Měl by to být modrý balík převázaný růžovou stužkou."

(Děti objeví modrý plášť a v něm zabalené obrázky)

Protože je plášť kouzelný, promění mne později v Noema.

Cíl: motivace k dalším činnostem, rozvoj pozornosti, posílení zvědavosti

2) Hlavní část

a) Kimova hra

Děti se soustředí krátkou dobu na pestrý obrázek a snaží se zapamatovat si co nejvíce detailů. Poté obrázky schováme a snaží si detaily vybavit. Všechny detaily si pečlivě zapisují

a následně přemýšlíme, co za příběh se v obrázku skrývá. Když děti objeví v pozadí loď, navedu je k příběhu o Noemově **Arše**.

Cíl: soustředit se na činnost, umět pojmenovat co vidí, zapamatovat si co vidí

b) Stařec jménem Noe

Kouzlem pozvu děti přímo do příběhu. Zažijeme si, jak to všechno bylo! Abrakadabrahokus pokus chachra, ať jsme v příběhu Noemova Archa"

Vstup do role: Přehodím přes sebe plášť a vstupuji do role Noema. Mluvím k dětem: „Děti, prosím vás, musíte nám rychle pomoci, archa ještě není dokončená a k tomu mi všechna zvířata unesl velký mrak.“

Cíl: vtažení dětí do děje

c) Mrak a zvířátka

Přehozením kapuce od pláště se stávám zlým Mrakem. V roli Mraku vysvětlím, jak lze zvířátka dostat zpět. Hra je obměnou verze Lovec a veverka. Hra spočívá v tom, že učitel je v roli Lovce (Mraku) a chytí si jedno dítě jako veverku (zde plastová zvířátka). Na jedné straně třídy položí lano, které odděluje své území od území veverek (dětí). Lovec se postaví na protější stranu třídy zády k dětem. Vedle sebe postaví veverku (položí hračky) a děti mají za úkol v tichosti projít cizím územím a odvést veverku (odnést si jednu hračku) na své území. Pokud Lovec uslyší šramot, otočí se a může poslat toho, kdo se hýbe zpět za lano na území dětí.

Cíl: rozvoj schopnosti sebeovládání, koordinace pohybů, umět být chvíli potichu

SVAČINA

d) Diskuse

Vysvětlení pojmu povodeň, jak lze zachránit zvířátka a z čeho postavíme loď. Jaký materiál použijeme, rozdělení rolí při stavbě a co vše budeme na lodi potřebovat.

Cíl: vysvětlení pojmu povodeň, rozvoj komunikativních dovedností a kultivovaného projevu, rozvoj tvořivosti a řešení problémů

e) Stavba lodi

“Nyní vás všechny proměňuji ve stavaře lodí!”

Stavba lodi je zcela v režii dětí, nechám je zkusit všechno, na co přijdou, můžeme rozvíjet debatu o vhodnosti materiálu, tvaru, namalovat doplňky apod.

Cíl: rozvoj fantazie a tvořivosti, rozvoj činnostních kompetencí, rozvoj kooperativních dovedností

f) Čekání na bouři

Při dokončování loď pustím dětem nahrávku „Děšť v lese“ z kazety Pohoda a Harmonie

Cíl: rozvoj a užívání všech smyslů, navození atmosféry

g) Zvuková koláž bouře

“Protože naše loď není příliš veliká, musíme se rozdělit. Holčičky mají přednost, promění se v námořníky a zachrání se první.” Holčičky "nastoupí" do lodi a čekají. "Pojďte kluci, my se teď proměníme na tu strašnou bouři." Upozorním holčičky, kdyby se jim hra nelíbila, mohou z lodi odejít a sednout si na koberec.

Kluci si sednou na zem kolem lodi. Nejdříve ťukají prsty do koberce, pak bubnují dlaněmi, pískají, dupou a vytvářejí efekt bouře pomocí rukou, bubínků, tamburíny, kousků igelitu a šustivých materiálů, které si předem vyberou.

Po bouři si řekneme, jak se kdo cítí a role se obrátí.

Cíl: rozvoj tvořivosti, rozvoj schopností záměrně řídit svoje chování, vyzkoušení si různých rolí a prožití různých emocí

3) Závěr

a) Relaxace

“Protože vše dobře dopadlo, můžeme si na chvíli odpočinout. Lehněte si do příjemné polohy, zavřete oči a poslouchajte krásnou hudbu. Ležíte na příjemném místě, kde je vám velice dobře. Vychází slunce a hladí vás po celém těle. Po hlavě, šimrá vás na víčkách, po ruce, šimrá vás na každém prstě. Teplo se rozlévá i po nohách. Je nám příjemně teplo a všude to krásně voní.” Relaxační hudba děti uklidní a navodí jim opět pocit bezpečí. Pošimráním na ruce pomocí modrého šátku postupně probudím děti.

Cíl: uvolnění, uklidnění, zklidnění emocí, navození pocitu bezpečí, uvědomění si svého těla

b) Reflexe

V modrém šátku je ukryta holubička s ratolestí, znamená bezpečí.

Zakončení příběhu, vysvětlení, že holubička znamená záchranu, protože blízko nás je pevnina.

Zapojení improvizace: co by řekla bouře námořníkům, co by řekli námořníci bouře, co si mezi sebou mohla říkat zvířátka v průběhu bouřky.

Shrnutí hry, pochválit děti a podtrhnout pozitiva, která si ze hry odnášíme.

Cíl: pochopení problému, vytváření základů aktivních postojů ke světu, rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňující pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit

2.1.4. VLASTNÍ REFLEXE

1) Úvod

a) Ranní hry

Děti využily nabízených činností a rozvíjely námětovou hru na námořníky, kluky bavilo stavět a konstruovat lodě a vymýšleli další doplňky ke hře.

b) Svolávací rituál

Děti reagovaly okamžitě na první úder do bubínku. Měly radost z pohybu. Musela jsem je upozornit, že nás nic nesmí bolet, protože se začínaly postrkovat.

c) Komunitní kruh

Techniku děti zvládly, byla pro ně známá, některé děti dlouho přemýšlely co řeknou, opakovaly co již bylo řečeno, nebo mi chtěly sdělit, co ještě mají rády, jako třeba maminku, nebo rohlík s máslem. Vyslechla jsem je a navázala zpět na téma počasí

d) Samá voda

Hra měla u dětí úspěch, rády pomáhají a něco hledají. I když jsem si nedávala pozor při schovávání balíčku a holčičky mne viděly, neprozradily místo hned, ale až když se většina přesunula k místu úkrytu.

2) Hlavní část

a) Kimova hra

Děti hru znaly, ihned mi říkaly, co na obrázcích vidí. Bavilo je hledat nové detaily

a vymýšlely si zvířátka, která ani na obrázku nebyla. Příště bych zvolila názornější obrázek, tento je přesycen detaily. Na obrys Archy jsem musela upozornit, radila jsem jim, co by to mohlo být a v jakém příběhu jsou všechna zvířátka v páru, proč jsou pohromadě a co se asi se zvířátky stane. Noemovu Archu uhodl jeden chlapec, pro ostatní to byl nový pojem, i když několik dětí si na příběh o zvířátkách následně vzpomnělo.

b) Stařec jménem Noe

Má role Noema děti zaujala. Byly soustředěné, příběh je zaujal. Komunikovaly se mnou jako se starcem. Techniku hry v roli určitě znají z přístupu jejich učitelky.

c) Mrak a zvířátka

I když jsem si jen přehodila kapuci přes hlavu, byl vidět počáteční strach a ostych před Mrakem. Děti hru pochopily, jen jsem je musela upozornit, aby braly jen po jednom zvířátku. Pro velký úspěch jsme hru opakovali ještě jednou a v průběhu dne se jí ještě několikrát dožadovali.

d) Diskuse

Spontánně se překřikovali, i když mluvili k tématu, techniku se stále učí. Nápadů měly děti dostatek, nemusela jsem zasahovat, samy si rozdaly role a mně přidělily roli hlídače zvířátek.

e) Stavba lodi

Nejoblíbenější činnost hlavně kluků, ihned začali stavět, ovládali pojmy jako plachta, stěžeň, kormidlo. Holčičky zase rozvíjely hru sháněním potravin a hlídaly, jestli na nás nejde ten zlý Mrak. Jelikož umělohmotné potraviny na hraní zůstaly v druhé třídě, ihned začaly improvizovat (používaly zástupné rekvizity), což rozvíjelo fantazii

a tvořivost dětí.

f) Čekání na bouři

Zvuková kulisa děti vtáhla více do hry, podněcovala dětskou fantazii. Vcít'ovaly se do svých rolí a do situace, že opravdu přijde bouře a povodeň. Začaly být nervózní, pospíchaly

a holčičky mi chodily říkat, že ten zlý Mrak už je skoro u nás, nebo že: „Už je to tady, ale určitě vše stihneme dokončit.“

g) Zvuková koláž

Rozdělení na kluky a holky nevyšlo, sami si určili, kdo zůstane v lodi a kdo bude bouře. Poprvé i podruhé bylo více dětí na lodi, proto jsem je zkusila motivovat k vytvoření veliké bouře, což zafungovalo a opravdu šly všechny děti a vytvořili jsme velkou bouři. Děti byly šťastné, že mohou dělat rámus a ještě je za to pochválím.

3) Závěr

a) Relaxace

Děti z předchozí hry byly příliš roztěkané, dělalo mi velké úsilí, abych děti namotivovala k poslechu relaxační hudby. Bylo vidět, jak je pro děti těžké přeorientovat se z rušné činnosti do klidové fáze odpočinku. Ně kterým se ani relaxace nezdařila.

b) Reflexe

Holubička ukrytá v šátku opět upoutala dětskou pozornost, plánovaná improvizace byla spíše formou hromadné diskuse, myslím, že jsem je měla více namotivovat, a použít i nějaké kostýmní prvky. Na dětech byla vidět již únava a nechtěla jsem je přetěžovat.

2.1.5. Druhý den – pátek

Pomůcky: barevné papíry, vybavení třídy, námořnické tričko a čepice, nůžky, lepidlo, barevné čepičky, vodové barvy, štětce, CD Zrcadlení

Metodický postup

1) Úvod

a) Ranní hry

Námětové hry na námořníky, učitel v roli námořníka v pruhovaném tričku a s námořnickou čepicí. Vystřihování ryb z barevných papírů, stavba lodi, výroba potápěčského vybavení z prázdných PET lahví.

b) Úvod ke hře

V roli námořníka Pepka vzlykám, že nemám kamarády, kteří by se mnou pluli po moři.

Cíl: upoutání pozornosti a motivace k příběhu

c) Rozehřívací cvičení

"Pepa ztratil čepičku" - děti se pohybují volně po třídě a dodržují pravidla známé hry "Čáp ztratil čepičku".

Na konci hry mám pro děti překvapení. V koši čepičky pro námořníky, každé dítě si vybere barvu, která se mu líbí a nasadí si ji.

Cíl: Rozběhání, procvičení barev

d) Rozcvička

Pepek námořník každé ráno důkladně cvičí.

Báseň: Procvičíme prstíčky a pak celé nožičky.

Velká kola uděláme, až se celí zamotáme.

Stoupneme si na špičky, natáhnem se do výšky.

Protáhni se maličko, Pepčo i ty Leničko.

Cíl: protažení, uvědomění si svého těla

e) Uvolňovací cvičení

"Je před námi velká plavba, musíme si na chvíli odpočinout." V lehu si dáme čepici na břicho a posloucháme zvuky moře.

Cíl: uvolnění se před další činností

SVAČINA

2) Hlavní část

a) Vybavení lodi

Než se vydáme na plavbu, musíme si vybavit loď. „Budeme plout na lodi 14 dní, co všechno budeme s sebou potřebovat? Je naše loď vhodná k tak dlouhé plavbě?" Diskutujeme a následně realizujeme úpravy.

Cíl: rozvoj fantazie a tvořivosti, rozvoj činnostních kompetencí, rozvoj kooperativních dovedností

b) Pohybová improvizace

„Kamarádi, poplujete se mnou po volném moři, chtěl bych se s vámi více seznámit.“

"Já jsem Pepek námořník a na lodi dělám tohle."

Po kruhu se děti střídají a kdo chce, řekne své jméno a předvede pantomimickou činnost. Ostatní napodobují a hádají, co to bylo.

Cíl: získání schopností záměrně řídit svoje chování, spolupráce s kamarádem

c) Komunikační kruh

Ted' jsme se tu všichni kamarádi potkali, víte jaké počasí na lodi po dobu plavby může potkat námořníky?

Cíl: rozvoj komunikačních dovedností

d) Výtvarná činnost

Malování námořnických triček, návrh vlajky.

Děti jsou rozděleny do dvou skupin (holčičky a kluci)

Holčičky malují trička. Nejprve jim předvedu postup práce se štětcem na papírové tričko (modré pruhy). Hotová trička děti pověsí kolíčky na šňůru – „výstava“.

Kluci na arch papíru navrhují náměty na společnou vlajku – práce se štětcem a barvou. Nad hotovou vlajkou se děti společně domluví na námořnické písni.

Cíl: rozvoj fantazie, procvičování praktických dovedností – práce se štětcem a barvou, práce ve skupinách

e) Hudební činnost

Rytmizace a melodizace vybrané písně – děti si zvolí nástroj (Orffovy nástroje).

Po zazpívání společně vyvěsíme vlajku.

Cíl: posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním, rozvoj hudebních a rytmických dovedností

3) Závěr

f) Reflexe

Použijeme obrázky počasí. Co by se stalo, kdyby pořád jen svítilo slunce? Co by se stalo, kdyby pořád jen pršelo? Co by se stalo, kdyby pořád foukal vítr? Upozorníme na potřebu každého počasí v rovnováze s přírodou (koloběh vody – Malované počasí)

Cíl: shrnutí poznatků o počasí a změnách v přírodě, rozvoj komunikativních dovedností

2.1.6. VLASTNÍREFLEXE

1) Úvod

a) Ranní hry

Děti ihned upoutal můj převlek, samy uhodly, na co si dnes budeme hrát. Všechny nabídky děti využily. Holčičky si hrály s kuchyňkou a připravovaly ryby pro kluky - námořníky. Klukům se líbil nápad s PET lahvemi. Námětová hra rozvíjela u dětí nejen fantazii, ale

i jazykové dovednosti, komunikační schopnosti a přirozeným způsobem se vžily do situace.

b) Úvod

Upoutat pozornost se mi opravdu povedlo, děti byly velice starostlivé, hned se ptaly, co se stalo. Byly ochotné se vším pomoci, „kamarádi si přece pomáhají.“ Měla jsem příjemný pocit.

c) Rozehřívací cvičení

Hru děti dobře znaly, poznávat barvy jim nedělalo problémy. Přidala jsem ještě vymyšlené barvy jako: chlupatá, dřevěná, děravá, měkká, tvrdá, lesklá atd. Děti toto oživení hry přijaly s nadšením.

Čepičky udělaly dětem velikou radost a začaly si je prohlížet a poznávaly i odstíny jiných barev.

d) Rozcvička

Zařadila jsem ještě zdravotní cvičení, aby si s čepičkou děti mohly pohrát.

Cvičení s čepičkou na hlavě podle říkadla se dětem líbilo, při opakování už někteří znaly text.

d) Uvolňovací cvičení

Oproti předcházejícímu dnu se relaxace zdařila, všechny děti v klidu relaxují a odpočívají. Děti odpočívaly v klidu a reagovaly na mou motivaci.

SVAČINA

Děti jsou vedené k samostatnosti, umí se sami obsloužit.

2) Hlavní část

a) Vybavení lodi

Lod' nám stála v herně již od rána, proto jsme vymýšleli, co ještě potřebujeme. Kluci hned chtěli nakládat bomby proti pirátům. Zavedla jsem řeč na potravu a vymysleli jsme pruty ze špejlí a holčičky nám vystřihly ještě pár ryb. Tato námětová hra se stejně jako předešlý den rozehrála a rozvinula. Vymýšleli jsme záchranné lodě, záchranné kruhy, jako vždy potraviny, kotvu, modrou látku kolem lodi jako moře a okolo všude různé ryby.

b) Pohybová improvizace

Děti předváděly různá gesta a bylo opravdu těžké něco uhodnout, nicméně se zúčastnily všechny děti, i ta nejostýchavější holčička měla dost odvahy, aby zamávala rukama, jako že chytá ryby. Metoda byla úspěšná.

c) Komunikační kruh

Opakovali jsme poznatky o počasí nasbírané z celého týdne. Dozvěděli jsme se, že potkat můžeme i piráty, různé lodě a velkou chobotnici. A bomby.

d) Výtvarná činnost

Dětem se práce s barvou líbila, umí dobře zacházet se štětcem. Práce ve skupinách děti znají, vzájemně se nerušily a pracovaly samostatně. Líbilo se jim využití šňůr na věšení triček a kluci měli hodně nápadů pro vytvoření vlajky.

e) Hudební činnost

Pro pověšení vlajky si děti zvolily píseň „Sluníčko, sluníčko“ (aby měly při plavbě stále pěkné počasí). Píseň i s doprovodem měly nacvičenou z předchozích činností. Celý „rituál“ měl u dětí velký úspěch.

3) Závěr

f)Reflexe

Naplánovanou činnost jsem nakonec přizpůsobila zájmu dětí. Povídali jsme si, kdo by chtěl být námořníkem a kdo pirátem. Zkoušeli jsme též ještě pohybové improvizace, kdy jsme hádali, jestli kamarád předvádí piráta, nebo námořníka. Některé improvizace byly velice povedené.

2.2. CELKOVÁ REFLEXE

Dvoudenní projekt byl realizován u dětí pěti až šesti letých v mateřské škole Zahradní v Prachaticích. Děti mě sice neznaly, ale jsou zvyklé na praktikantky ze sousední pedagogické školy.

Všechny vybrané techniky děti zvládly bez problémů. Myslím si, že celý projekt byl úspěšný, děti reagovaly velice dobře. Hry je bavily a všech se zúčastnily s nadšením a hravostí sobě vlastní.

Mohu říci, že učitelka by měla být flexibilní, ne příliš závislá na denní přípravě, aby se mohla podřídit potřebám dětí, ale zároveň musí mít dostatečnou zásobu námětů, aby činnost byla pro děti různorodá, zajímavá a motivující. Je zapotřebí uzpůsobit plán projektu potřebám konkrétní skupině dětí.

Dramatické metody a techniky děti braly jako součást hry, bavily je a příběh obohacovaly. Na dětech bylo vidět, jak přemýšlejí a snaží se pojmenovat své pocity. Ke stejnému tématu se děti vrátily i při odpoledních činnostech. Téma projektu děti zaujalo, hned jak přišli rodiče, popisovaly stavbu loď, Pepka námořníka i malování vlajky.

Dramatické prvky příběh odlehčily, vtáhly děti do situace a tak se nám společně podařilo naplnit všechny vytčené cíle.

2. Závěr

Dětství je nejkrásnějším a nejdůležitějším obdobím v lidském životě. O tom, co si z dětství odneseme, rozhoduje hlavně rodina a učitel. A právě učitel je kvalifikovaná osoba, která má v dítěti podnítit zvědavost, touhu učit se a poznávat svět. Učitel v mateřské škole se umí vžít do dětského světa, respektuje potřeby a pocity dětí a umí je naplnit. Jako předškolní pedagog jsem si vědoma, jaký má tato profese potenciál. Pracujeme s dětmi, které jsou jako nepopsané tabule a je jen na nás, co do nich zapíšeme. Je to šance vtisknout trvale do osobnosti dětí základní hodnoty života.

Předškolní vzdělávání probíhá především formou hry, proto by i sem měla plynout naše pozornost. Hra je pro děti přirozená činnost, díky ní naplňují své potřeby a získávají potřebné dovednosti. Dramatická hra je pro děti také přirozená a spontánní, protože je velice blízká volné nebo námětové hře. Je to hra na něco, kde hráči pronikají do světa a zkoušejí si různé role, situace, zkoušejí hledat různá řešení a bezděčně se učí dnes tak cenné empatii. Jak jinak děti naučit zdravému sebevědomí, nebo citlivému vnímání?

Dramatická výchova v mateřské škole je podle mne poklad, který by měl každý pedagog využít. Je to princip, jak výchovu a vzdělávání propojit do, pro děti přijatelné a zajímavé, formy prožití dětství.

V teoretické části jsem se zaměřila na objasnění pojmu dramatická výchova, její vývoj, metody a techniky s použitím v mateřské škole a principy na jakých dramatická výchova funguje. Dále jsem rozpracovala osobnost pedagoga, který pracuje v mateřské škole, a snažila jsem se poukázat na jeho důležitost v procesu předškolní výchovy.

Výzkumná část obsahuje zpracovaný dotazník. Během dotazníkového šetření jsem došla ke zjištění, že většina učitelek dramatickou výchovu používá. Učitelky využívá převážně hrový potenciál a pouze malé procento si uvědomuje i terapeutický schopnost dramatu. Více jak polovina ji využívá i k řešení konfliktů mezi dětmi, což je pozitivní zjištění. Některé učitelky měly problém formulovat názvy metod a technik, což poukazuje na teoretické nedostatky. To může být způsobeno i tím, že dramatická výchova je obor pořád se vyvíjející a učitelky se tímto směrem po ukončení školy již dále nevzdělávaly.

Praktická část obsahuje dvoudenní projekt Noemova Archa s použitím metod a technik dramatické výchovy. Zkoumala jsem zde jejich účinnost a na závěr zhodnotila průběh činností a reakce dětí. Práce s dramatickou výchovou a jejími prvky je pro učitele na jednu stranu radost, když vidí, jak děti reagují a projevují svou nekončící tvořivost, a na druhou stranu také starost, protože je důležité si vše pořádně promyslet a propojit s cíli předškolního vzdělávání. Za sebe mohu říci, že při pohledu na dětské úsměvy, všechno to úsilí stojí za to.

Použitá literatura

BEČVÁŘOVÁ, I.: *Pracovní listy z dramatické výchovy*, Prachatice: SVIS MŠMT, 2004, 100s. ISBN

KOŤÁTKOVÁ, S.: *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*, Praha: Grada, 2005, 185s. ISBN 80-247-0852-3

MACHKOVÁ, E.: *Úvod do studia dramatické výchovy*, 1.vyd. Praha:Nipos, 2007, 200s. ISBN 978-80-7068-207-4 (A)

MACHKOVÁ, E.: *Metodika dramatické výchovy*, Praha: Ipos, 1999, 156s. ISBN 80-7068-105-5

MACHKOVÁ, E.: *Jak se učí dramatická výchova*, 2.vyd. Praha: Amu, 2007, 224s. ISBN 978-80-7331-089-9 (B)

MOHR, B.: *Děti světla*, Olomouc: ANAG, 2009, 178s. ISBN 978-80-7263-545-0

MIŠURCOVÁ, V.: *Hra a hračka v životě dítěte*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 143 s.

MORGANOVÁ, N., SAXTONOVÁ, J. :*Vyučování dramatu –Hlava plná nápadů*, 1.vyd., Praha: IPOS –ARTAMA, 2001, 249s. ISBN 80-901660-2-4

NEZVALOVÁ.: *Pedagogická orientace*. Praha: Česká pedagogická společnost. ISBN 1211-4669.

PAVLOVSKÁ, M.: *Cesta současné školy ke škole tvořivé*, Brno: MSD 2002, 210 s. ISBN 80-86633-02-0

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.

SVOBODOVÁ, E., ŠVEJDOVÁ, H.: *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*, Praha: Portál, 2011, 168s. ISBN 978-80-262-0020-8

UHLÍŘOVÁ, J.: *Role hry v komenského pedagogické koncepci*, Praha: Uuniverzita Karlova Pedagogivká fakulta, 2003.

VALENTA, J.: *Metody a techniky dramatické výchovy*, Praha: Grada, 2008,352s. ISBN 978-80-247-1865-1

VALENTA, J.: *Dramatická výchova a sociálně psychologický výcvik*, Praha: ISV, 1999,84s. IBSN 80-85866-40-4

VALENTA, J.: *Kapitoly z teorie výchovné dramatiky*, Praha: ISV. 200s. ISBN 80-85 866-06-4

VANČUROVÁ-FRAGNEROVÁ, E.: *Psychologie předškolního dítěte a jeho výchova v rodině*, Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1964. 212s. ISBN 08- 045-64

VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGICKÝ PRAHA: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, Praha: Výzkumný ústav pro předškolní vzdělávání v Praze, 2004, 48s. ISBN 8087000005

Internetové zdroje

<http://www.asteria-agentura.cz/>

<http://www.drama.cz>

<http://www.klasici.sk/node/598>

<http://www.nipos-mk.cz/?cat=76>

Přílohy

Dotazník pro učitele/ky mateřských škol

Dobrý den, prosím o vyplnění krátkého dotazníku, který použiji pro mou bakalářskou práci na téma **Dramatická výchova v profesi učitele mateřské školy**. Cílem výzkumu je zjistit do jaké míry a jak využíváte dramatickou výchovu a jaký vliv to má na práci, na vztahy ve třídě a na děti samotné.

Dramatická výchova je dále zmiňovaná jako DV, mateřská škola jako MŠ, zakřížkujte vámi zvolené odpovědi. Děkuji za vyplnění, moc si toho vážím

1. Kde jste se poprvé setkal/a s DV?

- na ZŠ kde byla jako kroužek
- na SŠ kde byla jako předmět
- na VŠ kde byla jako předmět na VŠ jsem studovala obor DV
- jinde

uveďte.....

2. Kolik praxe máte v MŠ

- 0-5
- 5-15
- 15-20
- více

3. Používáte při své práci s dětmi DV?

- ANO
- NE

4. Do jaké míry používáte DV?

- občas použiji nějaké prvky
- nepoužívám jí
- začleňuji prvky pravidelně

5. Kde čerpáte inspiraci při práci s DV?

- z knížek s tímto tématem
- z Tvořivé dramatiky
- z internetu
- ze zkušeností a osobních zdrojů

6. Používáte při práci s DV nějaké speciální pomůcky?

- ANO

jaké?.....

.....

- NE

7. Zkoušela jste využít DV při odstraňování problémů mezi dětmi?

- ANO

jaký problém to
byl?.....

- NE

8. Pro jaké účely nejčastěji DV používáte?

- terapeutické osobnostní vývoj hrové pohybové
 jiné
-

9. Jaké metody DV mají podle vás v MŠ největší význam?

.....

.....

- nevím

10. V jaké MŠ pracujete?

.....

.....

Srdečně děkuji za váš čas a přeji jen to dobré ♥

Obrazová příloha

